

Bridges 2010 - Mosty k řešení či mosty mezi řešeními?

(zpráva z konference terapeutů a terapeutek zaměřených na řešení)

Autor: Mgr. Leoš Zatloukal

Hotel Hilton v Malmö

Ve dnech 3. – 5. 9. 2010 se švédské město Malmö s necelými třemi sty tisíci obyvateli stalo dočasně hlavním městem všech terapeutů a terapeutek zaměřených na řešení („solution-focused therapy“), protože se zde konala první společná konference Evropské asociace krátké terapie (European Brief Therapy Association – EBTA) a americké Asociace krátké terapie zaměřené na řešení (Solution Focused Brief Therapy Association - SFBTA). Pro EBTA to byla již sedmnáctá konference v pořadí, pro SFBTA sedmá, poprvé ale obě asociace spojily síly a uspořádaly konferenci společnou. Pravděpodobně se tak stalo i zásluhou Harry Kormanana, hlavního pořadatele konference, který je jednou z klíčových osobností současného SF¹ hnutí a má velmi úzké kontakty s lidmi z SFBTA. Snad i proto se na „Bridges“ konferenci sjelo takové množství významných představitelů tohoto přístupu z celého světa.

Program konference byl velmi bohatý a pestrý. Svědčí o tom i skutečnost, že až na několik málo výjimek probíhalo paralelně vždy šest workshopů. Každý workshop trval 45 minut a probíhal v některém ze salónek v šestém patře luxusního hotelu Hilton v centru Malmö. Salónky byly sice označené nesrozumitelnými a – což bylo ještě horší – naprosto nezapamatovatelnými švédskými názvy (konkrétně: Havsörmen, Fiskjusen, Svansjön AB, Svansjön CD, Berguven a Näktergalen), ale díky dobře a přehledně připravenému programu a vynikající organizaci ze strany pořadatelů se mi podařilo poměrně rychle zorientovat a většinou dorazit na workshop, který jsem si předem zvolil. Ze všech workshopů, které jsem měl možnost absolvovat, jsem vybral některé, s kterými bych se zde rád podělil.

¹ SF je zkratka „solution-focused“ (zaměřené na řešení).

Jak je v terapii zaměřené na řešení zvykem, začal bych i zde od konce, protože hlavním „tahákem“ celé konference bylo nedělní dopoledne. Na programu totiž bylo diskusní setkání s (dosud žijícími) lidmi, kteří stáli u zrodu přístupu zaměřeného na řešení (tzv. „**founders group**“). Pozvání přijali Gale Miller, Eve Lipchik, John Walter, Wallace Gingerich a Dan Gallagher. Účast původně přislíbili i Elam Nunnally (který bohužel několik měsíců před konáním

konference

zemřel) a

Scott Miller

(který nakonec

musel účast

zrušit ze

zdravotních

důvodů).

Diskusi

moderoval a

vtipně

Skupina „zakladatelů“: zprava B. Cade (moderátor), G. Miller, E. Lipchik, D. Gallagher, J. Walter a W. Gingerich

glosoval Brian Cade. Během diskuse se objevovala různá témata – od osobních vzpomínek na Steva de Shazera a Insoo Kim Berg, přes některé teoretické otázky a výzkum až po budoucí směřování přístupu zaměřeného na řešení. **Gale Miller**² například zavzpomínal na to, jak spolu se Stevem přirovnali přístup zaměřený na řešení k pizze – na stále stejný základ lze klást velmi různé přílohy podle chuti a každý si navíc může vzít tolik, kolik chce nebo potřebuje. **John Walter**³ mimojiné vyprávěl příběh o tom, jak v počátcích své terapeutické kariéry pracoval v Milwaukee s mladíkem, který o terapii nejevil přílišný zájem. Při práci je pozoroval tým, ve kterém seděl i Steve de Shazer. John se snažil, seč mohl, aby mladíka získal pro spolupráci – naklonil se k němu, ptal se ho nejrůznějšími způsoby, domlouval mu..., ale nic nepomáhalo. V tom zazvonil telefon (v té době ještě v BFTC používali „přímou“ supervizi po telefonu), John se mladíkovi omluvil, zvedl sluchátko a slyší Steva, jak mu dává instrukce: „Až se k tomu mladíkovi vrátíš, sedni si na židli, opři si záda o podložku, uvolni se a zpomal.“ John se tedy vrátil k mladíkovi, posadil se a opřel se, ale za půl minuty už byl zase v předklonu a bombardoval mladíka otázkami. Opět se rozezněl telefon, John se znovu mladíkovi omluvil, dostal naprosto stejnou instrukci a opět se vrátil. Tento cyklus se několikrát opakoval, takže nakonec i mladíka začalo zajímat „co se tu k čertu děje“ a pozvolna se zapojoval do konverzace. John si z toho podle svých slov odnesl především poučení o nutnosti respektovat tempo klienta a nepracovat příliš za klienta. Při úvahách o budoucnosti terapie zaměřené na řešení se **Wal Gingerich**⁴ se zamýšlel nad důležitostí dalšího výzkumu přístupu zaměřeného na řešení a nad tím, že v současnosti v USA

² Gale Miller je původním vzděláním sociolog, je autorem knihy „Becoming miracle workers“ (1997) a řady dalších knih a článků, spolu se Stevem de Shazerem například napsali vlivný článek o emocích v přístupu zaměřeném na řešení.

³ John Walter je (spolu s Jane Peller) autorem významných knih „Becoming solution-focused in brief therapy“ (1992) a „Recreating brief therapy: Preferences and possibilities“ (2000) a četných článků o přístupu zaměřeném na řešení.

⁴ Wallace Gingerich je rovněž jedním z původních členů BFTC, zabývá se zejména výzkumem a je autorem četných článků na toto téma.

upřednostňované výzkumné metody (RCT - znáhodňované klinické zkoušky) sice opakovaně potvrzují účinnost přístupu zaměřeného na řešení, ale zároveň nutí výzkumníka pracovat v „paradigmatu“, které je zcela odlišné od toho, v němž se pohybují terapeuti zaměřeni na řešení. **Eve Lipchik**⁵ zmínila s velkou naléhavostí důležitost ucelenějších a dlouhodobějších výcviků v přístupu zaměřeném na řešení. Současná praxe v USA, kde se většinou realizují jen krátkodobé workshopy, na kterých pracovníci sbírají kredity, podle jejího názoru neumožňuje hlubší porozumění přístupu zaměřenému na řešení ani jeho rozvíjení. A budoucnost tohoto způsobu práce si bez toho nedokáže představit.

Zajímavý byl i úvodní páteční workshop věnovaný koučování zaměřenému na řešení. Workshop moderoval **Ben Furman**⁶, který nejprve stručně představil vlastní model Reteaming a poté přizval **Marka McKergowa**⁷, který představil zase svůj přístup (modely

Zleva: Mark McKergow a Ben Furman

SIMPLE a OSKAR). Nakonec přizvali **Gaby Wallström**, manažerku, která koučovací postupy aplikuje při řízení firmy s několika desítkami zaměstnanců. Všichni společně diskutovali o tom, jak lze ve firmách efektivně zavádět „koučovací principy“ zaměřené na řešení a k jakým výsledkům to vede.

Ve workshopu o spiritualitě přístupu zaměřeného na řešení nejprve australský terapeut **Andrew Turnell**⁸ vymezil spirituální praxi jako cokoli, co tvaruje (shape) naše vědomí. Z tohoto pohledu je spirituální praxí hluboká meditace stejně jako nakupování v supermarketu (tím se ovšem nestírá rozdíl mezi vědomím utvářeným meditací a vědomím utvářeným posunováním nákupního vozíku mezi blikajícími reklamami). Následně Andrew přešel ke konkrétnější věci. Zajímavé byly jeho úvahy o práci s tichem v terapii srovnávaným

⁵ Eve Lipchik je autorkou vlivné knihy „Beyond technique in solution-focused therapy: Working with emotions and therapeutic relationship“ (2002) a editorkou staršího, ale hojně citovaného, sborníku „Interviewing“ (1988), napsala rovněž mnoho odborných článků o přístupu zaměřeném na řešení.

⁶ Ben Furman je finský terapeut a kouč, spolu s Tapani Aholou napsali mnoho vlivných knih a článků, nejznámější je „Solution talk: Hosting therapeutic conversations“ (1992), dále „Changing through cooperation: Handbook of Reteaming“ (2007) a „Kids' Skills“ (2004).

⁷ Mark McKergow je jedním z průkopníků koučování zaměřeného na řešení, spolu s Paulem Z. Jacksonem napsal knihu „The solution focus“ (2. vyd. 2006), která se stala klasickou příručkou v oboru.

⁸ Andrew Turnell je znám zejména svými podněty pro práci s ohroženými dětmi, je spoluautorem knih „Signs of safety“ (1999) a „Working with denied child abuse: The resolutions approach“ (2006).

s kontemplací a soustředěním mystiků, o zaměření na detaily (a jejich oceňování, které je analogické ke vděčnosti mystiků) nebo o ne-normativním přístupu (který odkazuje i k jedinečnosti duchovní cesty každého člověka).

Zleva: já a Andrew Turnell

V našem českém kontextu - zdá se mi - není příliš obvyklé uvažovat o terapii v její „spirituální dimenzi“, v zahraničí na podobná témata vychází poměrně mnoho knih a článků. Přístup zaměřený na řešení lze podle Andrewa chápat jako určitou formu spirituality či spirituální praxe, ale v žádném případě ne jako nějakou posvátnou věc. Proto Andrew svou přednášku zakončil parafrází slavného zenového výroku: „Potkáte-li někde Steva de Shazera, zabijte ho!“

Nizozemská terapeutka **Fredrike Bannink**⁹ se ve svém workshopu zabývala společnými a rozdílnými aspekty přístupu zaměřeného na řešení a pozitivní psychologie. Společnými aspekty jsou podle ní zejména uznání a oceňování kladných stránek člověka, zaměření na preferovanou budoucnost, hledání pozitivních výjimek, měření (škály) a zaměření na schopnosti a kompetence.

Na druhou stranu Fredrike upozornila i na rozdíly:

- **Teorie vs. praxe** – povaha pozitivní psychologie je převážně akademická, v přístupu zaměřeném na řešení se v praxi hledá, co funguje pro daného klienta v daném okamžiku a v daném kontextu
- **Silné stránky vs. to, co funguje** – pozitivní psychologie hovoří o „silných stránkách“ nebo „charakterových znacích“ (intrapersonální konstrukty), zatímco terapeut zaměřený na řešení se nezajímá o nějaké univerzální silné stránky, ale hledá zdroje a výjimky v určitém kontextu
- **Zaměření na přítomnost vs. zaměření na budoucnost** – pozitivní psychologie se ptá „Kde nyní jsme a kde chceme být?“ ($A \rightarrow B$), zatímco terapeut zaměřený na řešení začíná od konce „Kde chceme být a kde již jsme nyní?“ ($B \rightarrow A$)
- **Vědění vs. ne-vědění** – pozitivní psychologie se pokouší nalézt to, co funguje obecně a produkuje teorie, které lze testovat, zatímco SF zastává postoj ne-vědění, protože každý případ je jiný¹⁰
- **Individuální vs. interakční** – pozitivní psychologie se zaměřuje na jedince a na to, co se děje v jeho hlavě, terapeut zaměřený na řešení se zaměřuje na interakce (akce je v interakci), protože to, co se děje v naší mysli, se projevuje tím, jak se chováme, a co děláme.

⁹ Fredrike Bannink je autorkou knih „Handbook of solution-focused conflict management“ (2010) a „1001 solution-focused questions: Handbook for solution-focused interviewing“ (2010) a mnoha článků o přístupu zaměřeném na řešení.

¹⁰ Fredrike doporučuje nahradit pojem „ne-vědění“ převzatý od Harlene Anderson a zdomácnělý i SF literatuře zenovým pojmem „mysl začátečníka“. Zdůvodňuje to tím, že vědění je nevyhnutelné, jen je otázka, jak dlouho vydržíme k příběhu klienta přistupovat jako začátečníci.

Výzkumu psychoterapie – konkrétně výstupům z realizovaných **mikroanalýz komunikace** - se věnovalo několik workshopů **Janet Bavelas¹¹, Petera De Jonga¹², Harry Kormana¹³, Sary Smock a Adama Froerera**. Mikroanalýza komunikace je výzkumná metoda, která se využívá k analýze relativně krátkých úryvků videonahrávek terapeutických sezení. Výzkumník tyto úryvky terapeutické konverzace staví pod pomyslný „mikroskop“, aby mohl detailně kvalitativně a někdy i kvantitativně analyzovat jednotlivé komunikační výměny. Předmětem takové analýzy jsou většinou videozáznamy konzultací tvůrců jednotlivých terapeutických přístupů nebo jejich předních představitelů. Jeden výzkumný projekt srovnával na základě mikroanalýz, zda jsou KBT (kognitivně-behaviorální terapie) a SFBT (přístup zaměřený na řešení) podobné nebo zda se liší. Zkoumaly se zejména rozdíly v četnosti pozitivního a negativního obsahu.¹⁴ Ukázalo se, že v analyzovaných sekvencích převažoval u KBT negativní obsah zatímco u SFBT pozitivní obsah, že SF terapeuti měli tendenci reagovat pozitivně nejen na pozitivní, ale i na negativní a neutrální obsah klientů. Zároveň se sledovalo, nakolik jsou konzultace vůdčích postav obou přístupů konzistentní s jejich teorií a výzkumný tým došel k závěru, že KBT konzultace byly více heteronomní než SFBT. Další výzkumný projekt se zabýval používáním jazyka terapeuta při reakci na sdělení klienta. Výzkumníci rozlišili čtyři základní formy formulací v reakcích terapeuta¹⁵: a) doslovné opakování klientových výroků, b) použití některých (klíčových) slov, c) použití synonym a d) přidávání něčeho (interpretace, používání terapeutického „žargonu“ apod.). Předmětem výzkumu byly konzultace Insoo Kim Berg (SFBT), Harry Kormana (SFBT), Donalda Meichenbauna (KBT), Petera A. Lichtenberga (KBT) a Williama R. Millera (MI¹⁶). Analýzy ukázaly, že u SFBT ve srovnání s KBT i MI významně převažují formulace typu a) a b), formulace typu c) se vyskytovaly zhruba stejně a formulace typu d) se u SFBT objevovaly více než třikrát méně často než u ostatních dvou přístupů.

¹¹ Janet Bavelas je spoluautorkou (spolu s Paulem Watzlawickem a Donem Jacksonem) klasické knihy o komunikaci „Pragmatics of human communication“ (1967), dále knih „Personality: Current theory and research“ (1978) a „Equivocal communication“ (1990), napsala rovněž velké množství článků o komunikaci, analýze jazyka a výzkumu psychoterapie.

¹² Peter De Jong je autorem (spolu s Insoo Kim Berg) významné knihy „Interviewing for solutions“ (2. vyd. 2007) a četných článků o přístupu zaměřených na řešení.

¹³ Harry Korman je autorem knihy „Talk about miracle!“ (2002) a mnoha článků o přístupu zaměřeném na řešení.

¹⁴ „Pozitivní obsah“ jsou komentáře, otázky, návrhy apod. zaměřené na pozitivní aspekty života klienta, zatímco „negativní obsah“ je zaměřen na negativní aspekty (nejedná se o hodnotící rozlišení dobrý vs. špatný, jen o označení obsahu – tématu).

¹⁵ Reakcemi terapeuta mohly být komentáře, otázky, návrhy... Zkoumalo se, jak se v tom, jak terapeut používá jazyk, odráží klientovo používání jazyka.

¹⁶ MI je zkratka „motivational interviewing“ (motivační rozhovory).

Belgický kouč a terapeut **Paul Koeck**, který kombinuje přístup zaměřený na řešení s ericksonovskou (hypno)terapií (jeho Atntwepský ericksonovský institut je oficiálně registrován u Milton H. Erickson Foundation), představil a na dobrovolnici demonstroval vlastní metodu „hypnotického škálování“ (hypnotic scaling). Metoda je podle něj zvláště vhodná při práci s lidmi, kteří dokáží mít velmi intenzivní pozitivní nebo negativní pocity, ale „nic mezi tím“ a nedokáží své stavy ovlivnit vůlí. Základní kostru této metody tvoří škála, na které jedinec v transu umístí svou emoci (např. smutek). Poté se pracuje v kombinaci detailních popisů

jednotlivých stavů (emocí, tělesných reakcí, myšlenek a chování), malých posunů na škále (nejprve směrem ke zhoršení, a až poté vzhůru) a pozorování rozdílů mezi jednotlivými stavy včetně zjišťování zdrojů („Jak jste se posunul(a) z X do Y?“). Klient poté dostává za úkol za pomoci objevených zdrojů a schopností posunout na škále trénovat i doma (každý den asi 5 minut), čímž získává daleko větší vliv na své prožívání a zároveň větší citlivost ke škále a pestrosti emočních stavů, které prožívá.

Oblíbené SF technice – používání škál – věnovala svůj workshop rovněž **Thorana Nelson**¹⁷. V první části pustila několik krátkých videoukázek, na nichž pracovali se škálou Steve de Shazer, Insoo Kim Berg, Yvonne Dolan a Therese Steiner. Poté jsme diskutovali o rozdílech v používání škál a o vlastních zkušenostech při práci s nimi. Zaujal mě například postřeh, že zatímco muži údajně většinou kreslí škálu svisle, ženy naopak preferují vodorovné zobrazení.

Debatovalo se rovněž ohledně definování 0 na zázračné škále (či škále pokroku v teapii)¹⁸:

- Definovat 0 jako začátek terapie – toto nastavení škály příliš zdůrazňuje význam terapie na úkor „běžného života“ klienta, ale umožňuje měřit pokrok v terapii
- Definovat 0 jako okamžik, kdy se klient rozhodl kontaktovat terapeuta – toto nastavení umožňuje navíc měřit kromě pokroku v terapii i změnu před prvním sezením (pre-session change)
- Definovat 0 jako situaci, kdy to bylo nejhorší – umožňuje kromě pokroku v terapii a změny před prvním sezením měřit i pokrok klienta, který udělal sám, nejlépe propojuje s běžným životem klienta
- Definovat 0 jen jako opak 10 – nula se podrobněji nedefinuje, a tím se na negativní aspekt neupoutává pozornost klienta (případně je možné podobného efektu dosáhnout i tím, že se nejdříve definuje 0 a pak teprve 10, čímž se na 10 více zaměří pozornost klienta)

¹⁷ Thorana Nelson je autorkou či spoluautorkou mnoha knih, mezi nejvýznamnější patří „Handbook of solution-focused therapy: Clinical applications“ (2006), „Doing something different“ (2010) a „Solution focused substance abuse therapy“ (2009).

¹⁸ Desítka je zde automaticky definována jako cílový stav.

Joel Simon¹⁹ prezentoval na svém workshopu využití terapie zaměřené na řešení při práci s truchlícími. Hned na začátku skromně předeslal, že skutečnost, že je považován za odborníka na práci s truchlícími a s umírajícími je hluboké nedorozumění. Došlo k tomu jednoduše proto, že k němu ostatní kolegové začali takové klienty posílat, a protože měl úspěchy, vznikla kolem něj jakási „aura“ experta na tuto problematiku. Joel sám se cítí být výhradně odborníkem na přístup zaměřený na řešení, nikoli na truchlení nebo nějaký jiný problém. řekl bych, že že je to příliš skromná sebezprezentace někoho, kdo napsal velmi uznávanou knihu na toto téma. Nejčastější odpovědí jeho klientů na jeho oblíbenou otázku „Jak byste poznali, až skončíme, že to byl dobrý nápad sem přijít?“ je údajně: „Bude to jako dřív.“ Zde je podle Joela důležité zaměřit se na detaily preferované budoucnosti, aby se oddělily nerealistické a realistické složky budoucího cíle. Truchlící klienti často podle Joela předpokládají, že truchlení má být krátkodobé (často vyhledávají terapeuta, když mají za to, že „už to trvá dlouho“). Joel se pak zabýval i některými specifickými otázkami. Například uvedl, že se mu potvrdilo pozorování Steva de Shazera, že ženy přikyvuují, když poslouchají a muži jen když souhlasí. Podrobnější pozornost věnoval tzv. „přestávce“, kterou terapeuti obvykle dělají před závěrečnou zpětnou vazbou. Zdůraznil, že přestávka má mnoho výhod – dává řád a strukturu sezení, terapeut má čas vytvořit užitečnou závěrečnou zpětnou vazbu pro klienta, dává terapeutovi druhou šanci, pokud něco v sezení pokazil nebo zanedbal či posiluje očekávání klienta. Na konec svých úvah o přestávkách citoval Steva de Shazera: „Raději bych se vzdal zázračné otázky, než přestávky.“

Velmi provokativní workshop nazvaný „Situation focused windows“ (okna zaměřená na situaci) vedl polský kolega **Tomasz Switek**. Již během několika minut ukázal, že jeho prohlášení, že je tak trochu „heretikem SF přístupu“, je zcela oprávněné. A jako správný „heretik“ otevřel mnoho důležitých otázek a zpochybnil mnoho předpokladů, které už se v SF berou příliš automaticky na to, aby se nad nimi ještě nějak zvlášť přemýšlelo. Hned v úvodu nabídnul úvahu, zda by se terapeuti zaměřením na řešení neměli místo na řešení zaměřovat na situace – v minulosti, přítomnosti a budoucnosti. Jednoduché rozlišování mezi „řešením“ a

„problémem“ může být někdy ošidné. Tomasz uvedl příklad z vlastního života – jeho vášně pro cyklistiku je pro něj řešením mnoha věcí, ale pro jeho rodinu, která jej po příjezdu z práce zahlédne jen přesednout z auta na kolo, než zase zmizí, je to spíš problém. On sám se zaměřuje na to, co vypráví klient a při práci používá tři „situační okna“ – WHAT?/CO?

¹⁹ Joel Simon je autorem knihy „Solution-focused practice in end-of-life and grief counseling“ (2009) a mnoha článků v odborných časopisech.

(okno, kterým ho klient nechá nahlédnout do svého pohledu a pohledu druhých lidí na situaci, v níž se nachází a na cíle, kterých by rád dosáhl), HOW?/JAK? (okno, kterým ho klient nechá nahlédnout svých zkušeností, jak se mu podařilo dosáhnout pozitivních změn (výjimky) a mapují se interní i externí zdroje) a DO/DĚLÁNÍ (okno, kde lze nahlédnout, co lze dělat jinak během sezení i v běžném životě a kde lze experimentovat se změnou). Kromě rozlišování problém vs. řešení zpochybnil Tomasz další předpoklad SF o významu kladení otázek. Referoval o své zkušenosti, že místo kladení otázek je mnohdy užitečnější říkat „řekněte mi více o...“ nebo „zajímalo by mě, jak vidíte...“. Kromě toho v rozhovoru s klientem nejsou podle něj příliš důležité otázky samotné (na které se coby na „techniky“ terapeuti většinou nejvíce soustředí), ale odpovědi klienta (které je pak snadné přeslechnout). Dalším ústředním konceptem SF, který Tomasz polemicky otevřel je expertnost klienta. Nabídnul jeden absurdní příklad: Předpokládejme, že klient v terapii začne povídat o tom, že se naučil létat. Už několikrát létal a jde mu to velmi dobře. Pokud terapeut akceptuje klientův rámec, klient možná bude chtít svou dovednost terapeutovi předvést a pohne se k oknu, aby ukázal, že když z něj vyskočí, tak místo, aby se rozplácnul na dlažbě, bude poletovat jako pták. Kdo z nás terapeutů v takové situaci uzná, že klient je expert na svůj život a nechá ho ve své pracovně takový experiment provést?

Kromě odborného programu organizátoři pamatovali i na odreagování účastníků konference. V pátek večer proběhlo poměrně decentní setkání v krásném sále na radnici v Malmö (město Malmö bylo jedním z partnerů konference) a v sobotu večer proběhla výrazně živější párty, která trvala až do brzkých ranních hodin a zapříčinila, že účast na nedělním dopoledním programu byla poněkud menší a méně soustředěná, než by se s ohledem na význam přednášejících dalo očekávat. Během párty někteří kolegové pro potěchu ostatních i svou vlastní předvedli i některé své mimoterapeutické dovednosti - Mark McKergow kupříkladu zapreludoval na klarinet a Harry Korman předvedl velmi zdařilou pantomimu ztvárňující povolání, které původně měl dělat (Harry je skvělý herec, takže nebylo těžké poznat operujícího chirurga – scénka byla tak přesvědčivá, že se někteří účastníci tiše vytráceli směrem k toaletám). Celým večerním programem provázal Paul Z. Jackson, který zde zúročil své zkušenosti z moderování rozhlasových zábavných pořadů. Místní rocková kapela se poté postarala o hudbu spíše k tanci než k poslechu a veselý rej ukončily až první paprsky časně podzimního švédského slunce. Konference skončila po nedělním programu vděčným potleskem pro organizátory a videopozvánkou všech na příští rok do Dresdenu, kde místo mostů budou na pořadu dne rámce (konference se bude jmenovat „Frames and beyond“).